

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย

การพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีความเจริญทางเศรษฐกิจโดยภาพรวม แต่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นเกษตรกรยังต้องประสบกับความยากจน ยิ่งพัฒนายิ่งทำให้เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวย เกษตรกรรายย่อยเป็นผู้ได้รับผลกระทบในแง่ลบจากการพัฒนามากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากมีอำนาจในการต่อรองต่ำ ทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ประกอบกับประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรอยู่ในระดับต่ำ ผลตอบแทนจากการลงทุนต่ำ ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรเหล่านี้ตกอยู่ในวงจรแห่งความเลวร้ายอย่างต่อเนื่อง (vicious circle) (รังสรรค์ ปิติปัญญา, 2538) มีการคาดการณ์ว่าการเกษตรไทยในอีกสองทศวรรษจะยิ่งต้องเผชิญกับปัญหาที่สำคัญหลายประการ การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) มีผลทำให้ระบบการผลิตมีการแข่งขันที่รุนแรง การผลิตทางการเกษตรมีลักษณะเป็นเชิงธุรกิจมากขึ้น เกษตรกรรายย่อยไม่อาจปรับตัวได้ทัน ปัจจัยการผลิตทั้งที่ดินและแรงงานถูกแย่งชิงไปสู่สาขาเศรษฐกิจที่มีผลตอบแทนสูงกว่าตามกลไกของตลาด ช่องว่างของการกระจายรายได้จะยิ่งขยายตัวเพิ่มขึ้น จะเห็นความเหลื่อมล้ำของกลุ่มบุคคลในสังคมได้อย่างเด่นชัด ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศโดยรวม (พิบูลย์ เจียมอนุกุลกิจ, 2539) ทางที่จะอยู่รอดได้ของเกษตรกรรายย่อยคือการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งในรูปของสหกรณ์การเกษตร เพราะการรวมกลุ่มกันทำให้เกษตรกรสามารถมีพลังที่จะต่อสู้กับข้อจำกัดด้านโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างเกษตรกรกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ทั้งนี้สหกรณ์การเกษตรจะให้ประโยชน์อย่างมากในแง่ของทุน ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถจะหามาได้ในสภาพที่เป็นเกษตรกรรายย่อย นอกจากนั้นการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์การเกษตรทำให้มีลักษณะประหยัดลดค่าใช้จ่ายและความสิ้นเปลืองที่ไม่จำเป็น และยังเป็นการสะดวกแก่ทางราชการที่จะเข้ามาช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540) โดยแก่นแท้แล้วสหกรณ์เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ ในแง่เศรษฐกิจสหกรณ์สามารถรักษาเสถียรภาพและตรึงราคาสินค้าและบริการ ตลอดจนลดระดับราคาสินค้าบริโภคในตลาด ขณะเดียวกันก็ช่วยยกระดับราคาสินค้าผลิตผลการเกษตรให้สูงขึ้น เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร สหกรณ์แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและถาวรโดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและควบคุมธุรกิจนั้นนำไปสู่การพึ่งตนเอง โดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในแง่สังคมสหกรณ์มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในด้านเศรษฐกิจและสังคม มีบทบาทในการส่งเสริมเสรีภาพและประชาธิปไตย ความสามัคคีและสันติสุขในสังคม ส่งเสริมคุณค่าของมนุษยชาติในเรื่องการประหยัด อดออม ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน (สอาด แก้วเกษ, 2533)

ในทางเศรษฐศาสตร์ประโยชน์ของสหกรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของอำนาจการต่อรองและการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) ของการดำเนินงาน เมื่อสมาชิกรวมตัวกันทำให้ธุรกิจมีขนาดใหญ่ขึ้นอำนาจในการต่อรองก็จะเพิ่มขึ้น ในขณะที่ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยลดลง (รังสรรค์ ปิติปัญญา, 2538)

สหกรณ์ในจังหวัดตรังได้จัดตั้งสหกรณ์ครั้งแรกเป็นสหกรณ์หาทุนขนาดเล็กในพื้นที่อำเภอเมืองตรัง หลังจากนั้นขยายไปจัดตั้งในอำเภอย่านตาขาว ในปี พ.ศ 2514 ได้มีการควบสหกรณ์ประเภทหาทุนเข้าเป็นสหกรณ์การเกษตรจำนวน 2 สหกรณ์คือ สหกรณ์การเกษตรเมืองตรัง จำกัด และสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว จำกัด (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตรัง, 2540) หลังจากนั้นได้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นครบทุกอำเภอ ปีพ.ศ. 2541 จังหวัดตรังมีสหกรณ์การเกษตร จำกัด ระดับอำเภอทั้งสิ้น 12 แห่ง สมาชิกรวม 15,572 คน (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตรัง, 2541) สามารถจัดแบ่งสหกรณ์การเกษตรโดยใช้ทุนของสหกรณ์เป็นตัวชี้วัด โดยแบ่งออกเป็น 2 ขนาดคือ (1) สหกรณ์ขนาดใหญ่ มีทุนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป มีจำนวน 4 สหกรณ์ (2) สหกรณ์ขนาดเล็ก มีทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท มีจำนวน 8 สหกรณ์ (ตาราง 1) ทุกสหกรณ์มีการดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมและการส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิก แต่สำหรับในส่วนของการดำเนินธุรกิจนั้น ธุรกิจธนกิจ (สินเชื่อ และการรับฝากเงิน) เป็นธุรกิจที่ทุกสหกรณ์ได้จัดดำเนินการ ธุรกิจรวมกันซื้อ มีการดำเนินการทั้ง 12 สหกรณ์ ธุรกิจรวมกันขาย ดำเนินการ 6 สหกรณ์ ธุรกิจด้านบริการ ดำเนินการเพียง 1 สหกรณ์ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตรัง, 2541) จึงสรุปได้ว่าสหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจครบวงจรทั้งด้านธนกิจ การซื้อ การขาย และบริการ มีเพียงสหกรณ์เดียว คือสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว จำกัด (ตาราง 2) จากข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดตรัง ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ครบวงจร อันน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาชิกของสหกรณ์การเกษตรยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ จึงทำให้มีความน่าสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิก การพึ่งตนเองและการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรที่มีลักษณะการดำเนินงานต่างกันคือลักษณะการดำเนินงานแบบครบวงจร และลักษณะการดำเนินงานแบบไม่ครบวงจร

ตาราง 1 จำนวนสมาชิก และจำนวนทุนของสหกรณ์การเกษตร จังหวัดตรัง

สหกรณ์การเกษตร..จำกัด	จำนวนสมาชิก (คน)	ทุนของสหกรณ์ (ล้านบาท)
สหกรณ์ขนาดใหญ่		
ย่านตาขาว	2,646	29.35
เมืองตรัง	2,112	17.88
ห้วยยอด	1,577	16.44
นาโยง	1,672	14.00
สหกรณ์ขนาดเล็ก		
วังวิเศษ	1,248	9.21
ปะเหลียน	1,414	8.29
กันตัง	1,186	4.48
รัชฎา	557	6.3
สิเกา	732	1.7
วังเจริญ	784	1.58
นาชุมเห็ด	519	0.93
หาดสำราญ	406	0.52

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตรัง, 2541

ตาราง 2 การแบ่งกลุ่มสหกรณ์การเกษตร จังหวัดตรัง โดยใช้ลักษณะการดำเนินงาน

ชื่อสหกรณ์ / ลักษณะการดำเนินงาน	
แบบครบวงจร *	แบบไม่ครบวงจร **
<p>สหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว จำกัด</p> <p>หมายเหตุ:*การดำเนินงานแบบครบวงจร หมายถึง สหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินธุรกิจและกิจกรรมครบถ้วน คือ (1) ธุรกิจด้านการธนกิจ (2) ธุรกิจรวมกันซื้อ (3) ธุรกิจรวมกันขาย (4) ธุรกิจการบริการ (5) กิจกรรมการอบรมและส่งเสริมอาชีพ</p> <p>**การดำเนินงานแบบไม่ครบวงจร หมายถึง อาจจะไม่ได้นำดำเนินงานธุรกิจและกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดตั้งแต่ 1 อย่างขึ้นไปในการดำเนินงานทั้ง 5 ลักษณะ</p>	<p>สหกรณ์การเกษตรเมืองตรัง จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรนาโยง จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรห้วยยอด จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรปะเหลียน จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรวังวิเศษ จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรกันตัง จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรรัชฎา จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรสิเกา จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรหาดสำราญ จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรวังเจริญ จำกัด</p> <p>สหกรณ์การเกษตรนาชุมเห็ด จำกัด</p>

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 ศึกษาลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรที่มีต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก จากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ฯ

2.2 ศึกษาปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคม ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในแต่ละลักษณะการดำเนินงาน ปัจจัยด้านการร่วมรับผลประโยชน์ และปัจจัยด้านจิตวิทยาของสมาชิกที่มีต่อระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ฯ

2.3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจสังคม กับการมีส่วนร่วมของสมาชิก และการร่วมรับผลประโยชน์ ในแต่ละลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์ฯ

2.4 ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกในปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคม ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านการร่วมรับผลประโยชน์ และปัจจัยด้านจิตวิทยา ระหว่างสมาชิกสหกรณ์ฯที่มีการดำเนินงานแบบครบวงจร และสมาชิกสหกรณ์ฯที่มีการดำเนินงานแบบไม่ครบวงจร

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

3.1 ทำให้ทราบถึงการบริหารและการจัดการของสหกรณ์รวมทั้งลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก จากความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

3.2 สามารถเข้าใจถึงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของสมาชิกในธุรกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินงานของสหกรณ์ฯ

3.3 เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ เพื่อให้บรรลุตามหลักการและอุดมการณ์ของสหกรณ์ ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่พฤติกรรมพึ่งตนเองของเกษตรกร

3.4 เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไข การจัดการ และการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในแต่ละธุรกิจและกิจกรรมได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็น

3.5 เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป